

386. Wł. Mickiewicz do J. I. Kraszewskiego 31 XII 1886 Rkp. BJ 6520 k. 405-406.

[k. 405r]

Paryż, 31^{go} grudnia 1886 r.

Kochany Panie,

Dzieło Ochorowicza¹ może szkodliwie działać na umysły niedojrzałe, ale Taine² publicznie wyraził zdanie *que c'est un ouvrage d'une importance capitale*³. Nie czas już chować głowę pod skrzydłem, uczeni kpili z zjawisk, które dziś badają w wielkich zakładach, jak w Salpêtrière⁴. Kościół boi [się] tych doświadczeń, [k. 405v] szarlatani chwytają się łatwego sposobu wyzyskiwania, a mędrcy przekonani, że jedynie inteligencją wszelkie tajemnice przenikną. Według mnie mędrcy rehabilitują mistyków. Czyż w *Dziadach* nie jest już Rollison⁵ ofiarą *de la suggestion à distance*⁶? Wiele twierdzeń Towiańskiego⁷ uważanych za dziwactwa, znajdują potwierdzenie przez powagi naukowe, w przedmowie do dzieła Ochorowicza znana osobistość w świecie lekarskim wyraża [k. 406r] się o rozsądku⁸, jak ojciec mój w *Collège de France*⁹. Przedmiot zbyt obszerny na list pisany 31^{go} grudnia. Pomnikowa sprawa¹⁰ stała się dla mnie łamigłówką za trudną dla mojej mózgowicy. Weloński¹¹ sympatyczny i jako człowiek, i jako artysta, lecz projekt jego wystawiony w *Sukiennicach* podobno lichy. Projekt Riegera¹² gorszy i jakoś nie mogę zgodzić się z myślą, że człowiek, który wziął udział w konkursie na pomnik Alexandra II^{go}, wykona pomnik Ojca mojego. Gniewa mię, iż Kraków nie poczuł *que c'est un cas d'indignité*¹³. Szymanowskiego¹⁴ nie będzie żal, była to dawna bardzo znajomość. [k. 406v] Stałej dla mnie życzliwości Kalinkę¹⁵ znałem kiedyś; nie spotkałem nigdy, oprócz Wł. Zamoyskiego¹⁶, bardziej ochładzającego człowieka, przy nim lodowaciałem, jak przy bryle lodu. Tomy jego zostaną przysługą

---

¹ J. Ochorowicz, *De la suggestion...* – zob. list nr 384.

² Hippolyte Adolphe Taine (1828-1893) – francuski filozof i historyk.

³ *Że jest to dzieło o kapitalnym znaczeniu* (franc.) – nie udało się ustalić, w jakich okolicznościach H. Taine wypowiedział zdanie dotyczące książki J. Ochorowicza.

⁴ Szkoła Salpêtrière – w latach 1882-1892 kierowana przez Jeana-Martina Charcota, była wraz ze szkołą w Nancy jednym z dwóch największych ośrodków badania zjawiska hipnozy we Francji.

⁵ Pani Rollison – bohaterka *III części Dziadów* A. Mickiewicza.

⁶ *Sugestii na odległość* (franc.).

⁷ Andrzej Towiański – zob. list nr 257.

⁸ Charles Robert Richet (1850-1935) – francuski fizjolog, laureat Nagrody Nobla w dziedzinie fizjologii i medycyny w 1913 r., autor przedmowy do książki J. Ochorowicza *De la suggestion mentale*.

⁹ Lekcja XXIX z 14 maja 1841 r. wygłoszona w Collège de France, dotycząca m.in. poglądów Jana z Głogowa. Zob. Adam Mickiewicz, *Wykłady o literaturze słowiańskiej wygłoszone w Kolegium Francuskim w Paryżu w latach 1840-1841*, t. 2, przekład F. Wrotnowskiego, Lwów 1900, s. 48-49.

¹⁰ Pomnik Adama Mickiewicza w Krakowie – zob. list nr 204.

¹¹ Pius Weloński – zob. list nr 382.

¹² Teodor Rygier – zob. list nr 382.

¹³ *Że jest to przypadek haniebny* (franc.).

¹⁴ Wacław Szymanowski – zob. list nr 205.

¹⁵ Walerian Kalinka – zob. list nr 294.

¹⁶ Władysław Zamoyski – zob. list nr 302 lub 304.

oddaną historii naszej, mimo pewnej niechęci autora dla męczenników sprawy narodowej, a dziwnej pobłażliwości dla zdrajców i małodusznych. Smutnym też fatalizm, ciągle twierdzenie, że Stanisław August Polskę zbawić nie mógł, że musieliśmy upaść¹⁷. Jeruzalem upadła, bo Chrystusa nie usłuchała. Gdyby Polska usłuchała Skargę¹⁸, Pułaskiego¹⁹, Kościuszkę²⁰, zbawioną by była. Wspomina Pan o wysłaniu mandatu pocztowego, nic nie odebrałem, nic nagłego, a teraz, oby przyszło nam rok 1888 rozpocząć weselej jak rok 1887!

Wł[adysław] Mickiewicz

---

¹⁷ Walerian Kalinka, *Ostatnie lata panowania Stanisława Augusta*, cz. 1, Poznań 1868; *Sejm Czteroletni*, t. 1-2, Kraków 1880-1881.

¹⁸ Piotr Skarga – zob. list nr 29.

¹⁹ Prawdopodobnie mowa o Kazimierzu Pułaskim (1745-1779) – jednym z głównych bohaterów konfederacji barskiej, generale podczas wojny o niepodległość Stanów Zjednoczonych.

²⁰ Tadeusz Kościuszko – zob. list nr 91.